

7

**Millî Mücadele
Yıllarında
Antalya'da Eğitim
(1918-1923)**

**Education in Antalya
During
the National Struggle
(1918-1923)**

Faysal Mayak

Millî Mücadele Yıllarında Antalya'da Eğitim (1918-1923)

*Faysal Mayak**

Özet

Savaş dönemlerinde daha ziyade askerî, siyasi ve ekonomik konular gündemi oluştururken kültür, eğitim ve sanat gibi konular doğal olarak ikinci hatta üçüncü plana itilmektedir. Okul binaları savaş günlerinde kimi zaman askerî barınma alanı olarak kullanılabilmekteyken kimi zaman cephanelik kimi zaman da hastane olarak kullanılmıştır. Olağan bütçe içerisinde eğitime ayrılan paranın savaşın olduğu zamanlarda diğer sektörlere harcanması akla yatkın gelmektedir. Eğitimde insan unsuru da savaş dönemlerinde istifade edilecek bir güçtür. Öğretmen veya öğrenci cepheye gönderilerek ordunun takviyesinde kullanılmış, kız öğrenciler ya da kadın öğretmenler bazen cephane üretimi, lojistik veya ulaşımda değerlendirilmiş bazen de hemşire gibi yaralı askerlerin tedavisinde çalıştırılmıştır. Osmanlı Devleti'nin son on yılında neredeyse aralıksız savaflara katıldığı düşünülürse eğitim faaliyetlerinin yukarıda belirtilen durumlar üzerinden ne kadar büyük bir darbe aldığı anlaşılacaktır. Türk Kurtuluş Savaşı özelinde meseleye bakıldığı zaman ise birçok bölgede işgalci kuvvetlerle yapılan çatışmaların benzer bir durum ortaya çıkardığı görülecektir. Bu çalışmanın temel amacı, Millî Mücadele yılları içerisinde İtalyan işgaline uğramış ve işgalden kurtulmuş Antalya şehrinde eğitim-öğretim faaliyetlerinin nasıl bir seyir izlediğini göstermektir. Birinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri daha atlatılmadan yabancı bir devletin işgaline uğrayan Antalya şehrinde halkın ve yöneticilerin eğitime bakış açısını göstermek, öğretmenlerin bu alanda ne gibi çalışmalar yaptıklarını ortaya koymak, okulların ve öğrencilerin bu sancılı dönemdeki durumlarını belirtmek de çalışmanın diğer bir amacıdır. Çalışma oluşturulurken mümkün mertebe arşiv kaynaklarına başvurulmuş, dönemin yerel basını incelenmiş, araştırma eserlerden yararlanılmıştır. Bu konuya az da olsa değinen hatıralar diğer belge ve bilgilerle karşılaştırılarak meselenin özgün yönü ortaya konmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Eğitim, Okul, Öğretmen, İşgal, İtalya, Millî Mücadele

* Dr., Antalya Lisesi Tarih Öğretmeni, faysalmayak[at]hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0048-0273

Education in Antalya During the National Struggle (1918-1923)

Abstract

While military, political and economic issues constitute the agenda in the general framework during war periods, subjects such as culture, education and art are naturally pushed to the second or even the third plan. While the school buildings were sometimes used as military shelters during the war days, they were sometimes used as an arsenal and sometimes as a hospital. It seems plausible that the money allocated to education in the ordinary budget should be spent on other sectors during the war. The human element in education is also a force to be utilized in times of war. Teachers or students were sent to the front and used to reinforce the army, and female students or female teachers were sometimes evaluated in ammunition production, logistics or transportation, and sometimes they were employed in the treatment of wounded soldiers such as nurses. Considering that the Ottoman Empire participated in almost non-stop wars in the last ten years, it will be understood how much of a blow the educational activities took on the above-mentioned situations. When we look at the issue in the Turkish War of Independence, it will be seen that the conflicts with the occupying forces in many regions have created a similar situation. The main purpose of this study is to show the course of education and training activities in the city of Antalya, which was occupied and freed from the Italian occupation during the years of the National Struggle. Another purpose of the study is to show the viewpoint of the people and administrators on education in the city of Antalya, which was occupied by a foreign state before the negative effects of the First World War, to reveal what kind of work the teachers do in this field, to indicate the situation of schools and students in this painful period. While creating the study, archival sources were consulted as much as possible, the local press of the period was examined and research works were used. It was aimed to reveal the original aspect of the issue by comparing the memories that touched on this subject, even if only a little, with other documents and information.

Keywords

Education, School, Teacher, Occupation, Italy, National Struggle

1. Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önce Antalya, Konya Vilayetine bağlı bir sancak statüsünde mülki idaredeki yerini almıştır. Resmî yazışmalarda Teke Sancağı ya da Antalya Sancağı biçiminde adlandırılan şehir, 1913 yılında müstakil liva (sancak) statüsüne getirilmiştir. Antalya'nın geniş bir araziye sahip olması ve iç kesimlerin dağlık yapıda bulunması nedeniyle birkaç ilçeye ayrıldığı görülmektedir. Yönetimin kolaylaştırılması gayesiyle Antalya merkez, Alanya, Elmalı, Akseki ve Kaş kazalarına Korkuteli, Finike ve Manavgat da eklenerek 1914 yılında yönetim yapısı düzene sokulmuştur.¹

Antalya, topraklarının verimli olması, elverişli iklimi, yeterli su kaynağına sahip olması ve Akdeniz'e açılan limanı nedeniyle özellikle İtalya'nın ilgisini çeken bir şehir olmuştur. İtalya'nın Antalya'ya yönelik bu ilgisi diğer devletlerin de dikkatini çekmiştir ki bilhassa Fransız basınında bu konuya değinen makaleler yazılmıştır.² Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'na girdiği zaman Antalya, Anadolu'nun sakin, kendi halinde ve bakımlı şehirlerinden biridir. Antalya'nın Anadolu'nun diğer şehirlerine nazaran temiz ve düzgün olmasına atıfta bulunan Alman Komutan Liman von Sanders, alışılmışın dışında şehrin bu durumuna duyduğu hayreti dile getirmekten çekinmemiştir.³

Birinci Dünya Savaşı'ndaki durumu böyle olan Antalya, Osmanlı Devleti'nin savaştan yenik ayrılmasından sonra İtalyanlar tarafından işgal edilecektir. Savaş yıllarında gerek öğrencilerin gerek öğretmenlerin askere alınması ve savaştan sonra İtalya işgal kuvvetlerinin şehirdeki faaliyetleri, eğitim-öğretimin aksamasına yol açacaktır. Buna karşın Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasıyla birlikte şehirde görev yapan öğretmenlerin üstün gayreti ve halkın da desteğiyle eğitim durumu belli bir seviyenin üstüne çıkarılacaktır.

2. İşgal Öncesinde Antalya'da Eğitim-Öğretim Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nde klasik eğitim sisteminin temel kurumları camiler ve mescitler olmuştur. Bu kurumların yanında faaliyet gösteren sıbyan mektepleri küçük yaşlardaki çocuklara temel eğitimin verildiği yerlerdir. Sıbyan mekteplerinin bir üst kurumu olan medreseler ise çeşitli seviye ve türlerde eğitim işlerini yürütmüşlerdir. Bu klasik eğitim kurumlarının yanında Batılılaşma hareketinin bir sonucu olarak 19. yüzyıldan itibaren Batı tarzı okullar açılmış, eğitim-öğretim çalışmalarıyla ilgili birtakım düzenlemeler yapılmıştır.⁴

¹ Şaban Ortak, "Büyük Savaşın (I. Dünya Savaşı) Eşiğinde Antalya", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu 22-24 Kasım 2007*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 90-91.

² Salih Tunç, "Fransız Belgelerine Göre I. Dünya Savaşı Yaklaşırken Antalya'da İtalyan Faaliyetleri", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu 22-24 Kasım 2007*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 118-121.

³ Liman von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2020, s. 166.

⁴ Muzaffer Deniz, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Antalya'da Eğitim (1923-1950)", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009, s. 10-13.

Tanzimat ilan edildikten sonra Osmanlı eğitim sisteminde değişimler yaşanmış ve sıbyan mekteplerine ek olarak modern tarzda eğitim veren iptidai mektepler faaliyete geçmiştir. Antalya'da da sözü geçen okullar açılmıştır ki 1892 yılında rüştiye mektebi ile birlikte birinci mekteb-i iptidai ve ikinci mekteb-i iptidai mektepleri eğitim vermiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başlarında 1913-1914 öğretim yılında Antalya şehrinde yedi iptidai okul mevcut olup bunlardan beşi erkek ikisi de kız çocukları içindir. Bu okullarda tamamı erkek olmak üzere toplam on beş öğretmen görev yapmıştır. Öğrenci sayısı da 795 kişiden oluşmaktadır.⁵

Antalya'da 1874 yılında merkez ve köylerde yirmi, nahiyelerde ise yirmi beş sıbyan mektebinin eğitim verdiği görülmektedir. Şehirde Müslüman okullarıyla birlikte gayrimüslimlere ait okullar faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Antalya ve kazalarında rüştiye mektepleri eğitim faaliyetlerinde önemli bir rol oynamıştır. Şehir merkezinin haricinde Alaiye, Elmalı, İbradı, Kaş ve Akseki'de rüştiye mektepleri açılmıştır. Bu okullardan en fazla öğrencisi olanlar Merkez ve İbradı rüştiyeleri iken Kaş Rüştiyesi en az öğrenciye sahip okul olmuştur. Sultan II. Abdülhamit döneminde, açıldıkları tarihten itibaren Teke Sancağı içinde bulunan rüştiyelerde ortalama 439 öğrenci eğitim faaliyetlerine katılmıştır.⁶

Antalya'daki eğitim kurumları içerisinde önemli bir yer işgal eden okullardan diğeri Antalya Lisesidir. Antalya İdadisi, Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde 1898 yılında eğitim-öğretime başlamıştır. Beş sınıflı idadi şeklinde açılması öngörülmüş ise de okulun açıldığı yıl sınıfların beşi de oluşturulamadığı için dört sınıf olarak faaliyete geçmiştir. Beş sınıfa tamamlanması ertesi yıl gerçekleşmiş ve 1903 yılına kadar bu şekilde çalışmıştır. Söz konusu tarihte okula bir sınıfın daha eklenmesiyle altı yıllık idadi şekline gelmiştir. Bu durum uzun sürmemiş ve gelen tepkiler üzerine Antalya Lisesi yeniden beş sınıflı idadiye dönüştürülmüştür.⁷ Antalya Lisesi için en önemli değişim 1916 yılında gerçekleşmiş ve okul, sultani adını alarak bir devreli dokuz yıllık eğitim veren kurum biçimi almıştır.⁸

Millî Mücadele öncesi dönemde Antalya'da farklı amaçlarla kurulan ya da kurulması planlanan eğitim kurumlarının olduğu görülmektedir. Bu kurumlardan ilki Darülmualimin-i İptidaiye Mektebidir. Bahsi geçen okul eğitim-öğretim faaliyetlerine 1903 yılında başlamıştır. 1903-1904 öğretim yılında Darülmualimin Mektebinin seksen öğrencisi vardır. Okulun öğretmenlerinden biri muallim-i evvel sıfatıyla Hüseyin Efendi'dir. Diğer öğretmen ise muallim muavini unvanı taşıyan Süleyman Efendi'dir. Antalya Darülmualimin-i İptidaiye Mektebi, Osmanlı taşrasındaki diğer benzer okullar

⁵ Deniz, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında", s. 20-21.

⁶ Özge Kurşun, "II. Abdülhamid Dönemi'nde Teke Sancağı'nda Eğitim", *Antalya Kitabı*, C.1, Antalya, 2018, s. 306-307.

⁷ Sefa Salih Aydemir, "Antalya Lisesi ve Tarihi Gelişimi", Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006, s. 910.

⁸ Sefa Salih Aydemir, "Antalya İdadisi", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/2 (Haziran 2009), s. 37-38.

gibi iki yıllık eğitim vermiştir.⁹ Bu dönemde açılmak istenip de açılmayan bir okul vardır ki o da Çiftçilik Mektebidir. Antalya Liva İdaresi tarafından 1916 yılında hazırlanan beş yıllık çalışma programında böyle bir okulun açılması düşüncesine yer verilmiştir. Okulun amacına uygun biçimde faaliyet göstermesi için ön incelemeler yapılmış, arazi ve hava koşullarının uygun olduğu alanlar aranmıştır. Buna karşın çeşitli idari sebeplerden ötürü yapılan tüm çalışmalara rağmen Antalya Çiftçilik Mektebi açılmamıştır.¹⁰ Bu yönüyle bakıldığında zaman Birinci Dünya Savaşı öncesi dönemde Antalya şehri eğitime önem veren bir yerleşim olarak göze çarpmaktadır. Farklı okul türlerinin açılması veya açılmaya teşebbüs edilmesi de şehrin bu yönünün güzel bir göstergesidir.

3. Antalya'da İtalyan İşgali ve İşgal Yöntemi Olarak Eğitim

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine İtilaf Devletleri ile 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamıştır. Ateşkesin sağlanmasından sonra galip devletler daha önce kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmalar çerçevesinde Osmanlı topraklarını işgal etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda Antalya ve çevresi İtalyan işgal bölgesi olarak belirlenmiştir.

Antalya'nın İtalyanlar tarafından işgali 28 Mart 1919 günü gerçekleşmiştir. Yaklaşık 18 ay şehirde kalan İtalyan işgal kuvvetleri şehri 5 Temmuz 1921'de terk etmişlerdir.¹¹ Mondros Mütarekesi'nden işgale kadar geçen süre içinde İtalya, kendi politikaları için son derece önemli gördüğü Antalya'ya, daha önce burada bulunan Agostini Ferrante'yi konsolos olarak atamıştır. Şehre kendi planları dâhilinde yerleşmek isteyen İtalya, Bakanlar Kurulunun 4 Mart 1919 tarihli toplantısında Antalya'da bir konsolosluk ve misyoner okulu açmak, bölgeye sağlık ve arkeoloji alanlarında çalışacak heyetler göndermek kararı almıştır.¹² İtalyan Hükümetinin aldığı karar doğrultusunda Antalya'ya bir misyoner okulu açılmak istenmesi dikkat çekicidir zira eğitim yoluyla yerli halkı kendine çekme stratejisi izleyecekleri anlaşılmaktadır.

İşgal ettikleri yerlerdeki nüfuzlarını arttırmak için İtalyanların eğitim ve kültür propagandasını araç olarak kullandıkları görülmektedir. Açtıkları okullar da bu propagandanın merkezi olmuştur. İtalyanların sadece Antalya'da değil çevre şehirler olan Burdur, Muğla ve Aydın'da da açtıkları okullar tamamen misyonerlik faaliyeti göstermişlerdir. Okul olarak açtıkları yerlerde öğretmen sıfatıyla aslında papazlara görev verdikleri bilinmektedir. Antalya'da açılan İtalyan okulları da aynı özelliği taşımıştır. Buna ek olarak İtalyan okulları İtalyanca dersleri vererek yerli halka dillerini

⁹ Muhammet Güçlü, "Antalya Darulmuallimin-i İptidaiye (1903-1923)", *Antalya Kitabı*, C.1, Antalya, 2018, s. 286.

¹⁰ Seyit Taşer, "Teke Livası'nda Çiftçilik Mektebi Kurma Çalışmaları", *Antalya Kitabı*, C.2, Antalya, 2019, s. 248-249.

¹¹ Faysal Mayak, "Atatürk'ün Kurtuluş Günü Kutlamasına İzin Vermediği Şehir: Antalya", *Toplumsal Tarih*, 191 (Kasım 2009), s. 90.

¹² Mevlüt Çelebi, "İtalyan Sömürgeciliğinin Hedef Kenti Antalya", *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu (18-19 Aralık 2003)*, Antalya: Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2006, s. 176.

öğretmeye çalışmışlar ve sömürgeci yapılarını göstermişlerdir.¹³ Balkan Savaşı sonrası İtalya, 2 Kasım 1913'te Antalya'nın Mermerli bölgesinde hastane ve dispansere ek olarak bir anaokulu ve bir ortaokul açmıştır. Bu okullara şehrin zengin Musevi ve Rum ailelerinin çocukları eğitim almak için gitmişlerdir. Mütareke sonrası Antalya'ya gelmiş olan İtalyan Konsolosu Marki Ferrante'nin kapatılmış olan anaokulunu açma girişimi ise halkın tepkisi nedeniyle başarıya ulaşmamıştır.¹⁴ Eğitimin parasız verildiği İtalyan okuluna devam eden öğrencilere çeşitli kırtasiye malzemeleri verilmiş ve kimi zaman sabahleyin çocuklara çikolata dağıtılmıştır.¹⁵

İtalyanların şehri 28 Mart'ta işgale başlaması üzerine bu duruma ahali adına ilk tepkiyi gösterenler arasında belediye reisi ve müftü ile birlikte okula devam eden öğrenciler ile öğretmenleri de yer almıştır. Bu maksatla İtilaf devletlerinin yüksek temsilcilerine ve diğer makamlara protesto telgrafları göndererek İtalya'nın Antalya'yı işgalini kabul etmeyeceklerini bildirmişlerdir.¹⁶ Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki Birinci Dünya Savaşı'nda İtalya'nın İtilaf devletlerinin yanında ve Osmanlı Devleti'nin düşmanı olarak savaşa girmesi üzerine Antalya'da İtalyanların savaş öncesinde açtıkları kurumların mallarına el konmuştur. Özellikle İtalyan okullarında bulunan eşyalar ve malzemeler alınmış, şehirdeki okullara dağıtılmıştır. Çok sayıda defter, kalem gibi eğitim materyali darüleytam ve ilkokulların fakir öğrencilerine dağıtılmıştır.¹⁷

Buna karşın İtalya, savaşı kazananlar safında yer alıp Antalya'yı işgal etmeye başlayınca ilk yaptığı iş askerlerini şehirdeki okullara¹⁸ yerleştirmek olmuştur. Bu duruma karşı çıkan Antalya Mutasarrıflığı, durumu Dâhiliye Nezaretine bildirmiş ve askerlerin okullardan çıkmasını talep etmiştir. Osmanlı Hariciye Nezareti bu talebi İtalya Fevkalade Komiserliğine bildirmişse de alınan cevapta İtalyan askerlerinin konaklamasına en uygun binaların okullar olduğu, bunlardan başka mesken bulunmadığı bildirilmiştir.¹⁹

¹³ Nuri Köstüklü, "Mütareke Sonrası Anadolu'da İtalyan İşgal Metodu ve Antalya", *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu (18-19 Aralık 2003)*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2006, s. 196.

¹⁴ Halil Şimşek, "Millî Mücadelede Antalya Bölgesi ve Türk İtalyan İlişkileri", *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu (18-19 Aralık 2003)*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2006, s. 232-233. Orhan Çeltikçi çalışmasında, Halil Şimşek'in ifadesinin aksine İtalyanların açtığı okula fakir Rum ailelerinin çocuklarının gittiği bilgisini vermiştir. Buna ek olarak söz konusu okula fazla rağbet olmadığını bu sebeple Antalya'da açılan İtalyan okuluna öğrenci bulmak için sabah vakti şehirde Türkçe çağrılar yapıldığına temas etmiştir. Bahsi geçen eser için bkz. Orhan Çeltikçi, "İtalyan İşgalinde Antalya (1919-1921)", Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2014, s. 59.

¹⁵ Ali Rıza Gönüllü, *Cumhuriyet Döneminde Antalya 1923-1960*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2010, s. 96.

¹⁶ Mazlum Adison, *Antalya'nın Kara Günleri*, haz. Evren Dayar, Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2013, s. 131.

¹⁷ Adison, *Antalya'nın Kara Günleri*, s. 50.

¹⁸ İtalya'nın Antalya Konsolosu olarak atanan Marki Ferrante her ne kadar işgalin ilk zamanlarında okul ve diğer binaları zorla işgal ederek halkın tepkisini çekmişse de sonradan bu stratejiden vazgeçecektir. Bunun için bkz. Abdurrahman Güzel, "Millî Mücadele Yıllarında Antalya", *X. Türk Tarih Kongresi 22-26 Eylül 1986*, C. VI, Ankara, s. 2686.

¹⁹ Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), DH.ŞFR, 102-161, H-20.11.1337.

Dâhiliye Nezaretinden Antalya Mutasarrıflığına gönderilen 17 Ağustos 1919 tarihli bu belgede belirtilen durum göz önüne alındığında okul binalarına İtalyan askeri tarafından el konmasının eğitim-öğretim faaliyetlerinin aksamasına yol açtığı sonucuna ulaşılabacaktır.

4. İşgal Sonrası Antalya'da Eğitim

Millî Mücadele'nin başarıya ulaşacağı yönünde bir seyre girmesi üzerine İtalyanlar işgal ettikleri Antalya ve çevresinden ayrılma kararı almışlar ve şehri 5 Temmuz 1921'de terk etmişlerdir. Bundan sonraki süreçte ülkenin normalleşmesi kapsamında Antalya'da eğitim-öğretim faaliyetlerinde düzeni oturtma gayreti görülmüştür.

Tam bağımsız devlet olma mücadelesini başarıya ulaştıran Türk Hükümeti, savaş sonrası dönemde buna aykırı tavır takınan yabancı devletleri uyarma ve engelleme konusunda tereddüt göstermemiştir. Bu bağlamda Antalya'daki İtalyan okullarının devlet kanunlarına ve hususi okullar hakkındaki nizamnameye uymadıkları tespit edilmiş, öğrencilerine verdikleri Anadolu haritalarında İzmir'in Yunanlılara, Trabzon ve Erzurum'un da Ermenilere ait olacağı görülmüştür. Bunun üzerine Türk Hükümeti söz konusu okulları kapatmıştır. Savaş sonrası barışçıl bir dış politika izleyeceğinin işaretlerini veren hükümet, ülkedeki yabancı okullarına gösterilen müsamahaların ve verilen izinlerin iyi ilişkiler kurulmak istenen İtalyan okullarına da verileceğini belirtmek gereğini duymuş ve aynı hassasiyeti onlardan da beklemiştir.²⁰

Kurtuluş Savaşı'ndan sonra İtalyanların okul olarak kiraladıkları binalarla, İtalyan tebaası tarafından kiralanmış hanelerin muhacirleri iskân etmek üzere süratle boşaltılması istenmiştir. Bunun üzerine İtalyan Komiserliği, okul olarak kullanılan yapıların kira müddetleri 1924 Mart ayının başında biteceği için bu sürenin sonuna kadar binaların tahliye ettirilmemesi talebinde bulunmuştur.²¹ Türk Hükümetinin izlediği bağımsız millî politikalar neticesinde bu talepler vuku bulduğu gibi eğitimde de millî anlayışla hareket edileceğinin işaretleri net biçimde verilmiştir.

Millî Mücadelenin özellikle Batı Cephesinde yoğun biçimde devam ettiği günlerde Antalya eğitim tarihi açısından en önemli gelişmelerden biri Antalya'daki öğretmenler tarafından bir cemiyet kurulması ve cemiyetin *Yeni Hayat* adındaki yayın organını faaliyete geçirmesidir. Kurtuluş Savaşı yıllarında eğitim faaliyetlerinin ciddiyetle devam etmesi çabasında olan Antalya'daki öğretmenler gece dersleri vererek halkın eğitimine katkıda bulunmuşlardır. Bu derslere gündüz okula gidemeyen, hiç eğitim görmemiş olan ya da eğitimini ilerletmek isteyen her Antalyalının katılabileceği belirtilmiştir. Tamamen ücretsiz verilen bu eğitimi almak için halkın Yenikapı'da bulunan Mekteb-i Sultani ilkokul kısmına başvuru yapması istenmiştir.²²

²⁰ BOA, HR.İM, 13/57, 24.11.1922.

²¹ BOA, HR.İM, 23/28, 18.12.1923.

²² *Yeni Hayat*, 16 Kânunusani 1338, No:36-3, s. 2.

Antalya Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti eğitim ve kültür çalışmalarına sadece okul ortamında değil okul dışı ortamlarda da katkıda bulunmuştur. Cemiyetin idare heyeti, cemiyet başkanı Hakkı Nezih Bey'in teklifi üzerine Antalya'da bulunan zirai ve el emeği ürünlerin durumuna ve faaliyetine ait bir sergi açılmasına karar vermiştir. Bu amaçla çekilecek olan fotoğraflar, numuneler ve toplanacak eşyalardan oluşturulacak serginin daha sonra müze halinde halkın ziyaretine açılması planlanmıştır.²³

Antalya Darülmualimin öğrencileri 2 Mart 1922 günü öğretmenleriyle birlikte tarihi incelemelerde bulunmak amacıyla Murtuna'ya gitmişlerdir. Antalya tarihi hakkında kitap yazmış olan Süleyman Fikri (Erten) de bu geziye katılmış ve öğrencilere harabeler hakkında bilgi vermiştir.²⁴ Millî Mücadele devam ederken Antalya'nın değerli ve çalışkan bir maarif müdürü kazandığı, *Yeni Hayat* dergisindeki bir haberden anlaşılmaktadır. Antalya Mekteb-i Sultani Müdürü Kemal Bey, Maarif Vekâleti tarafından bahsi geçen göreve vekâleten atanmıştır. Şehir halkının sempatisini kazandığı anlaşılan Kemal Bey'in Antalya eğitim hayatı için doğru bir tercih olduğu vurgusu yapılmıştır.²⁵

Savaş döneminde eğitim açısından en sıkıntılı durumlardan biri de yeterli personelin olmamasıdır. Okulları teftiş edecek müfettiş sayısı az olduğu için 1921 yılında Maarif Vekâleti, iptidai mekteplerin teftişini mekteb-i taliye öğretmenlerinin yapmasını belirten bir emir yayınlamıştır. Bu emir üzerine Antalya Mekteb-i Sultanisi Fransızca Öğretmeni Memduh Süleyman Bey, görev almak için Maarif Müdürlüğüne başvuru yapmıştır. Antalya gibi sekiz ilçesi olan bir şehirde sadece bir müfettiş ile okulların teftişinin sağlıklı yürütülemeyeceği belirtilmiş, Süleyman Memduh Bey'in yaptığı başvurunun teftiş işlerini kolaylaştıracağı vurgulanmıştır.²⁶

Antalya Muallimler ve Muallimeler Cemiyeti savaşın ortaya çıkardığı olumsuz koşullara rağmen öğretmenler vasıtasıyla şehrin eğitim kalitesini artırmak amacıyla mühim çaba göstermiştir. Özellikle eğitimin köylere kadar yayılması ve kaliteli bir boyut kazanması için öğretmenlere düşen görevler hakkında çalışmalar yapılmıştır. Bu maksatla Antalya Darülmualimin Müdürü Adil Bey, *Yeni Hayat* Dergisi'nde yayımlanmak üzere bir yazı kaleme almıştır. Taşrada ve bilhassa köylerde görev yapan öğretmenlere, buldukları yerin insan profilini yakından tanımaları, coğrafi özelliklerinin iyi bilinmesi, okulların ve öğrencilerin durumu gibi konularda bilgi sahibi olmalarını tavsiye etmiştir.²⁷ Cemiyetin bu tip çalışmalarla kılavuzluk yapması şehrin eğitim düzeyinin yükseltilmesi açısından kayda değerdir. Bu bağlamda şunu da belirtmekte fayda vardır ki Millî Mücadele

²³ *Yeni Hayat*, 16 Mart 1338, No:39-6, s. 2.

²⁴ *Yeni Hayat*, 16 Mart 1338, No:39-6, s. 2.

²⁵ *Yeni Hayat*, 16 Mart 1338, No:39-6, s. 2.

²⁶ *Yeni Hayat*, 16 Mart 1338, No:39-6, s. 2.

²⁷ *Yeni Hayat*, 16 Kânunusani 1338, No:36-3, s. 2.

günlerinde Antalya diğer şehirlere nazaran daha güvenli bir yer olmuştur.²⁸ Şehrin nispeten bu güvenli hâli Antalya eğitim hayatının çok fazla aksamadan devam etmesine olanak sağlamıştır.

5. Sonuç

Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman İtalya, İttifak devletleri safında yer alırken, yapılan gizli antlaşmalar neticesinde İtilaf devletleri tarafına geçmiştir. Osmanlı Devleti savaşı kaybedince söz konusu gizli antlaşmalar sonucunda İtalyanlar Antalya ve çevresine yerleşmişlerdir. İtalya'nın savaş öncesi dönemde bile aslında Antalya mıntıkası ile yakından ilgilendiği bilinmektedir. Şehre askerlerini çıkarıp yavaş yavaş yerleşmeye başladıktan sonra farklı bir işgal politikası izleyen İtalyanlar, halka karşı zorbalık yapıp, kuvvet uygulamak yerine "gönül alıcı" davranışlar sergilemişlerdir. Halkın ihtiyaç duyduğu ve rağbet gösterdiği sağlık, yol, ulaşım ve ticaret gibi alanlarda güler yüzlü ve ucuz bedelli hizmetler vererek kışkırtıcı politikalarından uzak durmuşlardır. Bu gönül alıcı davranışların bir ayağı eğitimidir ki okul açarak şehre kültürel anlamda da nüfuz etmek istemişlerdir.

Antalya şehri klasik Osmanlı taşrasının bir numunesi olarak eğitim alanında gerek Müslüman gerekse gayrimüslim okullarıyla öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. İtalyanların Mütareke Dönemi'nde şehre asker çıkardıklarında bunların konaklama yerleri olarak okulları seçmeleri tesadüf olarak görülmemelidir. Antalya'daki okullara bu şekilde yerleşerek eğitim-öğretimi aksatmış ve çocukların bir kısmını okulsuz bırakarak kendi açacakları okullar için hem talebe kitlesi hem de zemin hazırlamışlardır. Buna karşın Antalyalılar hem bu zorbalığa tepki göstermişler hem de İtalyanların tuzağına düşmeyerek çocuklarını o okula göndermemişlerdir.

Sakarya Savaşı'nın kazanılmasından sonra Millî kuvvetlerin Yunanlara karşı verdikleri mücadelede başarılı olacaklarına emin olan İtalyanlar Antalya ve havalisinden tamamen çekilmişlerdir. Bu süreçte Antalya açısından en önemli gelişme şehirde görev yapan öğretmenlerin bir cemiyet kurması ve bir yayın organı çıkarmasıdır. Antalya'da savaş yorgunu olan insanların eğitim meselesine daha yoğun ve aktif biçimde eğilmesi için çaba sarf eden cemiyet önemli icraatlar yapmıştır. Bilhassa ücretsiz gece dersleri verilerek örgün eğitimin dışında kalan kitlelere okuma yazma öğretilmiş, tarih ve coğrafya gibi dersler verilerek toplumsal hafızası kuvvetli bir toplum yaratılmak istenmiştir. İtalyanların yaklaşık 18 ay süren işgal döneminde Antalya halkının bazı konularda cehaletinden istifade ederek planlarını yürütmeye çalıştıklarına şahit olan şehrin münevver zümresi ve öğretmenleri işgal sonrası süreçte benzer senaryoların yaşanmaması için topyekûn eğitim hamlesi yapmışlardır.

²⁸ Güçlü, "Antalya Darülmuallimin-i İptidaiye", s. 292.

Kaynaklar / References

Arşiv Belgeleri

Başkanlık Osmanlı Arşivi- DH.ŞFR, 102-161, H-20.11.1337.

HR.İM, 13/57, 24.11.1922.

HR.İM, 23/28, 18.12.1923.

Sürelî Yayınlar

Yeni Hayat

Kitap, Makale, Tez ve Bildiri

Adıson, Mazlum. *Antalya'nın Kara Günleri*. Haz. Evren Dayar, Antalya: Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2013.

Aydemir, Sefa Salih. "Antalya Lisesi ve Tarihi Gelişimi". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2006.

Aydemir, Sefa Salih. "Antalya İdadisi". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2/2 (Haziran 2009): 33-48.

Çelebi, Mevlüt. "İtalyan Sömürgeciliğinin Hedef Kenti Antalya". *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu (18-19 Aralık 2003)*. Antalya: Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını. 2006: 169-186.

Çeltikçi, Orhan. "İtalyan İşgalinde Antalya (1919-1921)". Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2014.

Deniz, Muzaffer. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Antalya'da Eğitim (1923-1950)". Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009.

Gönüllü, Ali Rıza. *Cumhuriyet Döneminde Antalya 1923-1960*. İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 2010.

Güçlü, Muhammet. "Antalya Darülmuallimin-i İptidaiye (1903-1923)". *Antalya Kitabı*. C.1, Antalya, 2018: 283-303.

Güzel, Abdurrahman. "Millî Mücadele Yıllarında Antalya", *X. Türk Tarih Kongresi 22-26 Eylül 1986*. C. VI, Ankara, 1986: 2669-2754.

Köstüklü, Nuri. "Mütareke Sonrası Anadolu'da İtalyan İşgal Metodu ve Antalya". *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu (18-19 Aralık 2003)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, 2006: 187-197.

Kurşun, Özge. "II. Abdülhamid Dönemi'nde Teke Sancağı'nda Eğitim". *Antalya Kitabı*, C.1, Antalya, 2018: 304-310.

Mayak, Faysal. "Atatürk'ün Kurtuluş Günü Kutlamasına İzin Vermediği Şehir: Antalya". *Toplumsal Tarih*. 191 (Kasım 2009): 90-94.

Ortak, Şaban. "Büyük Savaşın (I. Dünya Savaşı) Eşiğinde Antalya". *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu 22-24 Kasım 2007*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları. 2007: 90-117.

Sanders, Liman von. *Türkiye'de Beş Yıl*. Çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2020.

Şimşek, Halil. "Millî Mücadelede Antalya Bölgesi ve Türk İtalyan İlişkileri". *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu (18-19 Aralık 2003)*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını. 2006: 227-244.

Taşer, Seyit. "Teke Livası'nda Çiftçilik Mektebi Kurma Çalışmaları". *Antalya Kitabı*, C.2, Antalya, 2019: 245-252.

Tunç, Salih. "Fransız Belgelerine Göre I. Dünya Savaşı Yaklaşırken Antalya'da İtalyan Faaliyetleri". *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu 22-24 Kasım 2007*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları, 2007: 118-128.

Yazar Hakkında / About Author

**Dr. Faysal MAYAK | Antalya Lisesi |
faysalmayak[at]hotmail.com | ORCID: 0000-0002-0048-0273**

Şanlıurfa-Siverek'li bir ailenin çocuğu olarak 1979 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Antalya'da tamamladı. 1996 yılında girdiği Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği Bölümünden 2000 yılında mezun oldu. Aynı yıl Millî Eğitim Bakanlığına bağlı bir okula sosyal bilgiler öğretmeni olarak atandı. 2005 yılında Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde başladığı yüksek lisans öğrenimini "*Tanın Gazetesine Göre II. Meşrutiyet Döneminde Osmanlı-Alman İlişkileri (1910-1912)*" başlıklı tez çalışmasıyla bitirdi. 2019 yılında aynı bölümde başladığı doktorasını "*Babanzade İsmail Hakkı Bey'in Gözünden Osmanlı Devleti'nin İç ve Dış Politikası (1908-1913)*" başlıklı teziyle tamamladı. 2015 yılında "*Cumhuriyet Halk Partisi Antalya Teşkilatının Faaliyetleri (1931-1951)*" başlıklı kitabı yayımlandı. Birçok makale, kitap bölümü ve bildiri kaleme alan yazar Antalya Lisesi'nde tarih öğretmeni olarak görevine devam etmektedir.

**Dr. Faysal MAYAK | Antalya High School |
faysalmayak[at]hotmail.com | ORCID: 0000-0002-0048-0273**

He was born in Diyarbakır in 1979 as a child of a family from Şanlıurfa-Siverek. He completed his primary, secondary and high school education in Antalya. He graduated from Karadeniz Technical University, Fatih Education Faculty, History Teaching Department in 2000, which he entered in 1996. In the same year, he was appointed as a Social Studies teacher to a school affiliated to the Ministry of National Education. He started his master's education in the History Department of the Faculty of Letters at Akdeniz University in 2005. He completed his thesis with the title "*The Ottoman-German Relations in Second Constitutional Monarchy Period According to the Tanin Newspaper (1910-1912)*". He completed his doctorate, which he started in the same department in 2019, with his thesis titled "*The Internal and Foreign Policy of the Ottoman State from the Eyes of Babanzade İsmail Hakkı Bey (1908-1913)*". In 2015, his book titled "*The Activities of the Antalya Organization of the Republican People's Party (1931-1951)*" was published.